

COVID-19 TEISINIŲ APRIBOJIMŲ VERTINIMAS: LIETUVOS GYVENTOJŲ POŽIŪRIS

Rasa Bartkutė, Vitalija Skėruvienė

Kauno kolegija

Anotacija. 2020 metų kovo 11 dieną Pasaulinė sveikatos organizacija dėl COVID-19 paskelbė pasaulinę pandemiją. Nuo COVID-19 iki 2022 m. spalio mėn. mirė daugiau nei 6,5 milijono pasaulio gyventojų. Įprastas socialinio gyvenimo ritmas visame pasaulyje buvo ir vis dar yra sutrikdytas. Šalys ėmėsi žmonių judėjimo, mokymosi, darbo sąlygų keitimo taikant apribojimus. Pasaulio mokslininkai (Melo ir Soares (2020), André de Palma, Shaghayegh Vosough, Feixiong Liao, (2022) ir kt.) susitelkė ne tik siekdami kuo skubiau sukurti vakciną nuo COVID-19, tačiau ir vykdydami įvairius tyrimus, kurie apima žmonių elgsenos analizę, socialinę psichologinę sveikatą, kitus aspektus, pakitus įprastoms socialinio gyvenimo sąlygoms ir susidūrus su griežtais apribojimais. Įvairūs atlikti moksliniai tyrimai rodo, kad apribojimų pasekmės yra pačios įvairiausios – nuo pablogėjusios psichologinės savijautos, iki gyvenimo būdo pasikeitimo, renkantis mažiau aktyvų, uždaresnį gyvenimo būdą. Pasikeitė ir žmonių apsipirkimo įpročiai. Vis dažniau naudojamosi elektroninių parduotuvių paslaugomis. Visa tai, bendrąja prasme, prisideda tiek prie socialinių, tiek ir prie ekonominių pokyčių atsiradimo. Kita vertus, pavyzdžiui, Lietuvoje, susidūrus su energetine krize, vyriausybės lygmeniu siūloma nuotolinio darbo alternatyva, kaip galimybė taupyti žymiai pabrangusių energijos išteklių naudojimą. Nuotolinio darbo įgūdžiai daugeliui Lietuvos gyventojų susiformavo būtent COVID-19 apribojimų metu. Taigi galima teigti, kad COVID-19 metu taikytų apribojimų pasekmes galima vertinti ne vien tik neigiamai. Šiame straipsnyje yra pristatomi 2021 metais vykdyto Lietuvos gyventojų kiekybinio tyrimo duomenys. Tyrimo tikslas – ištirti, kaip Lietuvos gyventojai vertina COVID-19 teisinius apribojimus, kuriais buvo siekiama valdyti COVID-19 situaciją. Gauti duomenys parodė, kad Lietuvos gyventojai labai nevienareikšmiškai vertino Galimybių paso įvedimą, judėjimo apribojimus, menkai pasitikėjo valdžios priimamais sprendimais, skirtais pandemijai valdyti.

Reikšminiai žodžiai: teisiniai apribojimai, gyvenimo būdas, Lietuvos gyventojų COVID-19 teisinių apribojimų vertinimas COVID-19, apribojimai, gyvenimo būdas.

Įvadas

Nuo 2019 metų, kai buvo nustatytas pirmasis susirgimo atvejis COVID-19, modernusis XXI amžiaus pasaulis susidūrė su tokiais pokyčiais, apie kokius absoliuti dauguma pasaulio gyventojų buvo skaitę tik istorijos vadovėliuose, pasakojančiuose apie pasaulines pandemijas. Tačiau net ir tose istorijose nebuvo aprašomi masiniai judėjimo apribojimai, kuriuos teko patirti daugeliui. Pasaulis pasikeitė. Egzistuoja didelė tikimybė, kad šis pokytis iš esmės lemia ir lems labai daug socialinio gyvenimo sričių ir ateityje.

2019 metais buvo nustatyti pirmieji susirgimo COVID-19 atvejai. 2020 metų kovo 11 d. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) COVID-19 paskelbė pasauline pandemija. 2022 metų spalio 4 dienos duomenimis, buvo patvirtinta 615 777 700 susirgimo COVID-19 atvejų, nuo COVID-19 mirė 6 527 192 žmonės (PSO, 2022). Šie statistikos duomenys rodo, kad pandemija bei COVID-19 paveikė visą pasaulį. Melo ir Soares (2020) teigimu, pandemine situacija pasėjo paniką, netikrumą, baimę tarp žmonių visame pasaulyje. Nuo oficialiai užfiksuoto pirmojo susirgimo COVID-19 atvejo 2019 metais praėjo daugiau nei vieneri metai, kai buvo sukurtos pirmosios vakcinos nuo COVID-19. Kinija pirmąją vakciną ėmė naudoti kareiviams vakcinuoti 2020 m. birželio pabaigoje. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis bei šaltinio

„The COVID-19 vaccine race“ 2020 metų gruodyje Didžioji Britanija tapo pirmąja šalimi pasaulyje, patvirtinusia vakciną nuo COVID-19. Tai buvo „Pfizer“ vakcina. Minėtuose vakcinų kūrimo bei patvirtinimo šaltiniuose nurodoma, kad šiuo metu yra patvirtinta daugiau nei 100 vakcinų. Tačiau jų efektyvumas vis dar tiriamas, vykdomas vakcinų atnaujinimas. Visgi, prasidėjus pandemijai ir neturint efektyviai veikiančių medikamentų nuo COVID-19, buvo pradėti taikyti įvairios žmonių gyvenimą bei veiklą ribojančios priemonės: kaukių dėvėjimas, rankų dezinfekavimas, judėjimo tarp šalių ir šalies viduje ribojimas, verslo veiklos ribojimas, pramogų, viešų susibūrimų ribojimas. Valstybės skelbė ekstremalias situacijas, uždarė mokymo įstaigas, įvedė karantiną. Toks įprasto socialinio gyvenimo ribojimas nepraejo be pėdsako. Lietuvoje taip pat buvo taikomi įvairaus griežtumo ribojimai. Vienu metu buvo draudžiama keliauti iš vieno miesto į kitą. Uždarytos mokymosi įstaigos, valstybinės įstaigos susidūrė su milžinišku iššūkiu, sietinu su nuotolinio darbo, studijų organizavimo procesu. Reiktų įvertinti ir tai, kad didžiuosiuose Lietuvos miestuose gyvenama daugiabučiuose, butuose, todėl žmonės susidūrė su erdvės dirbti ir mokytis mažoje erdvėje problemomis. Visa tai paveikė ir, tikėtina, kad vis dar veikia žmonių gyvenimo būdą, įpročius, psichinę savijautą.

Tyrimo tikslas – ištirti COVID-19 teisinių apribojimų vertinimą Lietuvos gyventojų požiūriu.

Tyrimo objektas – Lietuvos gyventojų požiūris į COVID-19 teisinius apribojimus.

Siekiant išsikelti tikslo, keliami šie **uždaviniai**:

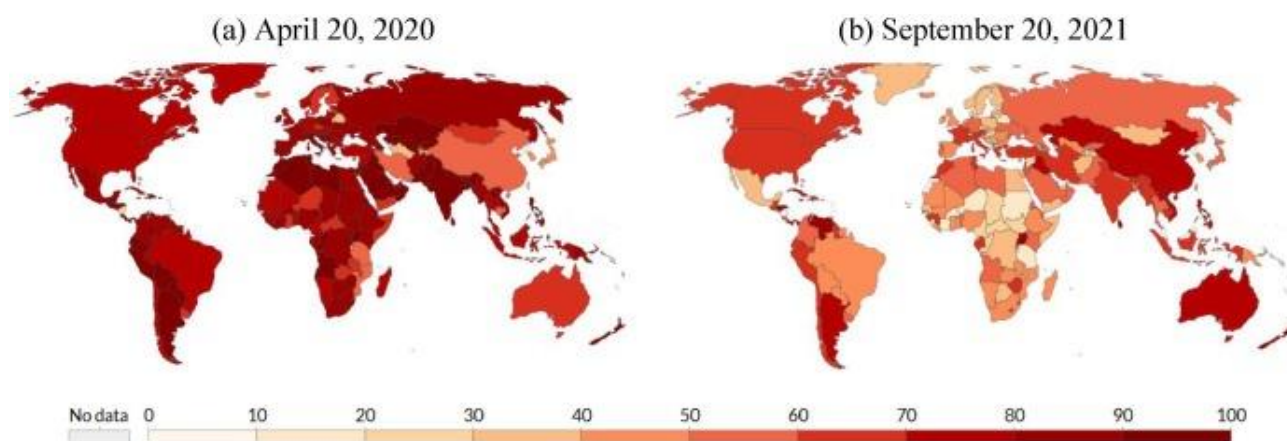
1. Atlikti COVID-19 apribojimų poveikio individams mokslinių tyrimų apžvalgą;
2. Aptarti COVID-19 teisinius apribojimus Lietuvoje;
3. Ištirti, kaip Lietuvos gyventojai vertina COVID-19 apribojimus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, kiekybinis tyrimas, taikant apklausos raštu metodą, statistinės duomenų analizės metodas kiekybinių duomenų analizei atlikti, apskaičiuojant duomenų procentines išraiškas, koreliacinius ryšius.

COVID-19 apribojimų poveikio pasaulio gyventojams mokslinių tyrimų apžvalga

André de Palma, Shaghayegh Vosough, Feixiong Liao (2022) nurodo, kad faktiškai visos

pasaulio šalys ėmėsi įvairaus griežtumo priemonių, kurios buvo arba yra siejamos su laisvo gyventojų judėjimo ribojimais, karantino įvedimu, valstybinių įmonių veiklos ribojimu, verslo veiklos ribojimu, kaukių dėvėjimu, kitomis priemonėmis, prisidedančiomis prie COVID-19 plitimo ribojimo. Minėti autoriai remiasi Oksfordo vyriausybės atsako į COVID-19 griežtumo indeksu. Šis indeksas yra sudėtinis devynių atsako rodiklių matas, įskaitant mokyklų uždarymą, darbo vietų uždarymą, susibūrimo apribojimus, viešųjų renginių draudimą, viešojo transporto uždarymą, buvimo namuose reikalavimus, vidaus judėjimo apribojimus, tarptautinius kelionių draudimus ir visuomenės informavimo kampanijas. Griežtumo indeksas yra skaičius nuo 0 iki 100, o didesnis indekso balas rodo aukštesnį griežtumo lygį. André de Palma, Shaghayegh Vosough, Feixiong Liao (2022) pateikia grafiką, leidžiantį palyginti skirtingas šalis naudojant griežtumo indeksą 2020 ir 2022 metais (1 pav).

Source: Oxford COVID-19 Government Response Tracker, Blavatnik School of Government, University of Oxford

1 pav. Valstybių atsako į COVID-19 griežtumo indeksas
(Šaltinis: André de Palma, Shaghayegh Vosough, Feixiong Liao (2022))

Galima matyti, kad valstybių atsako į COVID-19 griežtumo indeksas kito, situacija, susijusi su įvairiais socialinio gyvenimo bei veiklos apribojimais, švelnėjo. Kalbant iš 2022 metų pozicijos, galima pastebėti, kad didžioji dalis socialinio gyvenimo ribojimų daugelyje pasaulio šalių yra atšaukti. Tačiau poveikis pakitusiam socialiniam gyvenimui išliko. Šiuo metu pasaulio mokslininkai (Kumar ir kt. (2021), Heid, Cartwright ir kt. (2021)) itin intensyviai tiria bei analizuoja COVID-19 situacijos bei apribojimų poveikį žmonių psichinei sveikatai, gyvenimo būdui, apsipirkimo bei vartojimo įpročiams. Ypač analizuojamas 2020 metų periodas, kada apribojimai ir suvaržymai buvo taikomi itin griežtai. Naujausi moksliniai tyrimai (André de Palma, Shaghayegh Vosough, Feixiong

Liao (2022) ir kt.) rodo, kad taikyti bei kai kuriose šalyse taikomi apribojimai, vakcinavimas, pasitikėjimas vakcinomis labai veikia gyvenimo būdą, pasitenkinimą gyvenimu apskritai. Šiame tyrime keliamas *probleminis klausimas* – kaip Lietuvos gyventojai vertina COVID-19 taikytus apribojimus?

COVID-19 apribojimų poveikį sąlyginai galima skirstyti į kelias sritis. Tai poveikis šalių ekonomikai ir verslams. Tai socialinis poveikis atskiroms visuomenės grupėms. Kai kurie autoriai tiria ir COVID-19 poveikį klimato kaitai, užterštumui. Pavyzdžiui, kalbant apie COVID-19 poveikį oro taršai, moksliniai tyrimai bei statistikos duomenys rodo, jog COVID-19 apribojimai teigiamai paveikė oro užterštumą. Kumar ir kt.

(2021) teigia, kad sustabdžius daug ekonominių veiklų, apribojus laisvą žmonių judėjimą, keliavimą, ėmė mažėti oro užterštumas. Visgi, kaip autoriai pastebi, oro užterštumo mažėjimas sietinas su maždaug 84 proc. sumažėjusiu turizmu. O tai reiškia, kad šalia COVID-19 apribojimų, dalis dirbančių turizmo bei apgyvendinimo sektoriuose prarado darbo vietas, pajamas. Kumar ir kt. (2021) pažymi, kad taikyti griežti apribojimai didino psichinių susirgimų skaičių, socialinę įtampą, netikrumą, taip pat ir paniką, nežinant kaip geriau elgtis, taigi, tiesiogiai veikė įprastą socialinio gyvenimo ritmą.

Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos 2022 metais atlikta studija atskleidė, kaip COVID-19 apribojimai paveikė kultūros ir kūrybines industrijas. Visų pirma, studijoje nurodoma, kad, atlikus tyrimus, nustatyta, jog itin didelis skaičius kultūros operatorių (muziejų, bibliotekų, teatrų, koncertų salių) stokoja skaitmenizacijos sprendimų, kuriamo ar saugojamo turinio talpinimo elektroninėje aplinkoje priemonių. Taip pat ne visi laisvai samdomi profesionalai, veikiantys kūrybinių industrijų srityje dėl egzistuojančių mokesčių sistemų bei darbo santykių reglamentų, galėjo gauti išmokas COVID-19 apribojimų metu. Taigi, patyrė didelius finansinius praradimus. Paminėtina ir tai, kad studijoje aptariamas neabejotinas teigiamas meno poveikis žmonėms, jų psichinei sveikatai. Galima teigti, kad COVID-19 apribojimai išryškino kūrybinių industrijų sektoriaus problemas ir kartu išryškino sritis, kurios turi būti tobulintinos, siekiant nepatirti panašių išgyvenimų kitų galimų analogiškų pasaulinių krizių metu. Dalis verslo veiklos COVID-19.

Jungtinių Tautų (2020) parengtoje ataskaitoje minimos problemos, kurios atsirado dėl COVID-19 taikomų apribojimų: pasauliniu mastu bedarbių skaičius 2020 metais padidėjo 400 mln., labiausiai nukentėjo vidutinės bei žemesnės nei vidutinės pajamas gaunantys darbuotojai. Ėmė augti nelygybė tarp vyrų ir moterų tiek darbo rinkoje, tiek ir kitose socialiniuose kontekstuose. Moterys tapo labiau pažeidžiamos. Drastiškai pablogėjo vaikų padėtis besivystančiose šalyse. Pirmą kartą nuo 1990 metų sumažėjo žmogaus socialinės raidos indeksas daugelyje šalių, todėl teigiama, kad žmogaus raida sulėtėjo. Šis rodiklis nebuvo pakitęs 2008 metais, kuomet visą pasaulį buvo apėmusi finansinė krizė. Todėl šioje ataskaitoje konstatuojama, kad COVID-19 ir su šia liga susiję apribojimai daro trejopą neigiamą poveikį individui: poveikį sveikatai, švietimui ir jo prieinamumui bei kokybei bei pajamoms. Visa tai kartu ir sukelia žmogaus vystymosi nuosmukį.

Nustatyta, kad COVID-19 apribojimai skirtingai paveikė skirtingas amžiaus grupes. Heid, Cartwright

ir kt. (2021) atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausta 1272 asmenys, kurių amžius apklausos metu buvo 64 ir daugiau metų, parodė, kad labiausiai senyvo amžiaus žmonės išgyveno bei patyrė diskomfortą dėl socialinio bendravimo suvaržymo (daugiau nei 42 proc.) bei veiklos apribojimų (daugiau nei trečdalis visų tyrimo dalyvių). Senyvo amžiaus respondentai teigė jaučiantys baimę ir įtampą dėl psichologinės sveikatos, finansinės padėties, situacijos pasaulyje. Jie jaudinosi dėl mirties namuose ar priežiūros netekimo namuose. Panašius tyrimo rezultatus gavo ir Brooke, Jackson (2020). COVID-19 apribojimų poveikį pajuto ne tik senyvo amžiaus žmonės.

Tarptautinė darbo organizacija 2020 metais atliko tyrimą apie COVID-19 apribojimų poveikį jaunimui. Tyrimo metu buvo apklausta 12000 jaunų žmonių 112 šalių. Klausimynas adaptuotas ir išplatintas 23 kalbomis. Tyrimo klausimynas apėmė keturias pagrindines sritis: darbas, išsilavinimas, psichinė savijauta bei jaunimo teisės. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad jaunimas dėl COVID-19 apribojimų susidūrė su darbo praradimo problemomis. Kas šeštas apklaustasis nurodė, kad prarado darbą bei gaunamas pajamas. Jaunimas taip pat susidūrė su mokymosi, studijavimo problemomis, nes mokymosi procesas kai kuriais atvejais buvo nutrauktas, blogai organizuotas dėl nuotolinių studijų organizavimo sunkumų, buvo susidurta ir su kitomis mokymosi problemomis. Taip pat blogėjo psichinė sveikata. Tyrimo rezultatai parodė, kad kas antras apklaustasis, priklausantis 18–29 metų amžiaus kategorijai, greičiausiai jautė nerimą, depresiją. O daugiau nei 17 proc. jautė depresijos požymius. Tiriant jaunimo teises, kurios apima ir aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime (savanorystė, kitos socialiai aktyvios veiklos), buvo nustatyta, kad kas trečias jaunas žmogus tyrimo metu susidūrė su teisių dalyvauti visuomenės gyvenime apribojimais. Apibendrintai galima teigti, kad jaunimas išgyveno itin sudėtingą laikotarpį dėl COVID-19 apribojimų. O pasekmės gali būti jaučiamos dar labai ilgai.

COVID-19 apribojimai Lietuvoje: teisių priemonių analizė

Lietuvoje, kaip ir kitose pasaulio šalyse, buvo taikomi įvairūs apribojimai. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekstremalių situacijų komisijos 2017 m. spalio 2 d. posėdžio pasiūlymą ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymu (2020), taip pat Ekstremaliųjų situacijų skelbimo ir atšaukimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutarimu Nr. 1243 „Dėl

Ekstremaliųjų situacijų skelbimo ir atšaukimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, paskelbė valstybės lygio ekstremaliąją situaciją visoje Lietuvoje.

Pirmasis teisinis socialinės ir ūkinės veiklos apribojimas dėl COVID-19 buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. Visų pirma, buvo įvesti apribojimai, draudžiantys į Lietuvą atvykti užsieniečiams, nebent jų atvykimui būtų taikytinos šiame nutarime išskirtos išlygos.

Ekstremaliosios situacijos paskelbimas ir karantino įvedimas Lietuvoje skirtingai vertinamas visuomenės ir teisininkų. Vyriausybės nutarimais nustatyti specialieji teisiniai režimai apribojo kai kurias žmogaus teises ir laisves. Pagrindinis diskusijų klausimas – ar konstitucines žmogaus teises galima apriboti tik kaip numatyta Konstitucijoje, įvedant nepaprastąją padėtį ar vykdomosios valdžios sprendimais.

Vaičaitis (2020) nurodo, „atkreipti dėmesį į tai, kad karantino ir ekstremaliosios situacijos metu taikomos gana griežtos specialiosios priemonės ir žmogaus teisių ribojimai, kurie kartais gali nenusileisti nepaprastosios padėties ribojimams, todėl būtų tikslinga įstatymuose numatyti reikalavimą, jog Vyriausybė šiuos specialiuosius teisinius režimus įveda remdamasi Respublikos Prezidento pasiūlymu, o jeigu jų metu smarkiai ribojamos konstitucinės žmogaus teisės – ši Vyriausybės sprendimą artimiausiame posėdyje turi patvirtinti Lietuvos Respublikos Seimas.“

Mykolo Riomerio universiteto mokslininkai, atlikę tyrimą (Jakulevičienė, Ažubalytė, Birmontienė ir kt., 2020), kuriame vertino pandemijos metu priimtus sprendimus teisiniu, vadybiniu ir ekonominiu požiūriu, konstatavo, „kad Vyriausybės nutarimais nustatytomis ribojančiomis priemonėmis buvo siekiama konstituciškai pagrįstų ir teisėtų tikslų, ir vertinant konkrečias priemones kitų Konstitucijoje nustatytų žmogaus teisių ir laisvių ribojimo sąlygų atitikimo aspektu, matyti, kad kai kurios priemonės, kuriomis buvo (ir yra) ribojama judėjimo laisvė (kaip antai, Vyriausybės nutarimu, vėliau Ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendimu nustatytas įpareigojimas dėl privalomos izoliacijos), taip pat priemonės, kuriomis apribota ūkinės veiklos laisvė (kaip antai, draudimas verstis komercine veikla), sveikatos priežiūros paslaugų apribojimas visoje valstybės teritorijoje neatitiko iš Konstitucijos kylančių reikalavimų.“

Pasak Vaičiačio (2020), „nepaprastoji padėtis, pavojaus teisinis režimas bei ekstremalioji padėtis yra trys pagrindiniai režimai, tačiau daugelis šalių jų netaikė ir vengė juos įvesti. Pavyzdžiui, Lietuva tepriėmė užkrečiamųjų ligų įstatymą, kitos šalys priėmė specialųjį COVID įstatymą, kuris taikytas nusprendus, kad anksčiau minėtos priemonės

netinka ir reikia specializuotų būtent šiai pandemijai valdyti. Lietuvoje būtina keisti specialiųjų teisiųjų režimų teisinį reglamentavimą (galima galvoti ir apie Konstitucijos pataisą) sustiprinant Prezidento ir Seimo vaidmenį įvedant ir valdant šį režimą, ombudsmeno vaidmenį, parlamentinę kontrolę, įtvirtinant jų laikinumą“.

Apibendrinant galima pastebėti, kad Lietuvoje teisiniai COVID-19 apribojimai buvo taikomi pasitelkiant įvairias teises priemones. Šių priemonių nepaisymas galėjo užtraukti teisinę atsakomybę. Teisiniai apribojimai iškėlė daug klausimų dėl jų suderinamumo su Lietuvos Konstitucija, Seimo, Prezidento institucijos galiomis.

Lietuvos gyventojų požiūris į apribojimus COVID-19 laikotarpiu

Kiekybinis tyrimas buvo vykdomas 2021 metų spalio–lapkričio mėnesiais. Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos gyventojų požiūrį į COVID-19 teisinius apribojimus.

Tyrimo imtis. Remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis (2021) 2021 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 2 mln. 795,7 tūkst. Apskaičiuojant imtį buvo naudotas 2 mln. 490,3 skaičius (atmetus Lietuvos gyventojų nuo 0 iki 18 metų skaičių). Tyrimo imtis buvo apskaičiuota taikant elektroninę imties dydžio skaičiuoklę su 5 proc. paklaida. Nustatyta, kad siekiant tyrimo reprezentatyvumo, reikia apklausti 384 respondentus. Tyrimo metu buvo apklausta 394 respondentai. Atmetus nepilnai užpildytus klausimynus, analizuojami 388 gauti atsakymai. Tyrimo imtis reprezentatyvi.

Tyrimo instrumentas. Tyrimo klausimynas sudarytas iš 12 uždarų ir vieno atviro klausimo. Uždarų klausimų formulavimui naudotos ranginės bei 5 ir 7 balų Likerto skalės. 6 klausimai buvo skirti respondentų socialinėms demografinėms charakteristikoms nustatyti. Vienas klausimas buvo atviras, skirtas teigiamiems COVID-19 apribojimų pokyčiams įvertinti. Vienas klausimas, taikant 7 balų Likerto skalę, buvo skirtas pasitenkinimo gyvenimu matavimui. (Šis klausimas šiame straipsnyje nėra analizuojamas). Keturi klausimai taikant 5 balų Likerto skalę buvo skirti COVID-19 pokyčių, vienaip ar kitaip sietinų su teisiniais apribojimais vertinimui. Šiame straipsnyje yra analizuojama tik dalis visų tyrimo metu gautų duomenų, todėl pateikiama ne visa tyrimo metu gauta informacija. Siekiant įvertinti šiame straipsnyje analizuojamų skalių vidinį nuoseklumą, buvo skaičiuojamas Kronbacho alfa (angl. *Cronbach alpha*) koeficientas. Kronbacho alfa (angl. *Cronbach alpha*) rodiklio reikšmė lygi 0,94, tai rodo aukštą klausimyno patikimumą.

Tyrimo rezultatų analizė ir aptarimas

Respondentų pasiskirstymas (proc.) pagal socialines-demografines charakteristikas pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Respondentų socialinės-demografinės charakteristikos

Kintamasis	Procentai
Lytis	
Vyras	75,3
Moteris	22,7
Kita, nenoriu nurodyti	2,1
Amžius	
Iki 19	10,6
19-29	32,6
30-39	21,6
40-49	18,0
50-59	8,9
60 ir daugiau	8,3
Statusas darbo rinkoje	
Studentas, studentė	25,2
Dirbantis, dirbanti	57,0
Bedarbis, bedarbė	9,8
Pensininkas, pensininkė	8,0
Šeiminis statusas	
Gyvenate vienas, viena	18,1
Gyvenate kartu su tėvais	18,5
Gyvenate kartu su partneriu, sutuoktiniu, bet be vaikų	18,0
Gyvenate kartu su partneriu, sutuoktiniu ir su vaikais	42,3
Gyvenate vienas, viena, kartu su vaikais	3,1
Gyvenamoji vieta	
Miestas (Vilnius, Kaunas, Klaipėda - didieji Lietuvos miestai)	65,7
Miestas (Ukmergė, Kėdainiai - mažieji Lietuvos miestai)	19,6
Kaimo gyvenvietė	14,7
Jūsų (arba vienam šeimos nariui) tenkančios vidutinės disponuojamos mėnesio pajamos	
Iki 100 eurų	1,1
101 – 500 eurų	29,5
501 – 800 eurų	28,1
801 – 1100 eurų	29,4
1101 – 1500 eurų	5,2
1501 – 2000 eurų	4,1
Daugiau nei 2001 euras	2,6

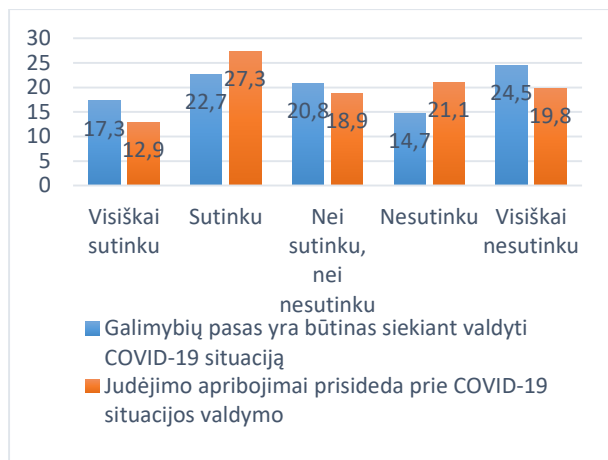
(Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis tyrimo duomenimis)

Apibendrintai galima pastebėti, kad tyrime dalyvavo žymiai daugiau moterų nei vyrų. Didžioji dalis tyrimo dalyvių – jauni žmonės iki 19 ir 19–29 metų amžiaus. Dauguma tyrimo dalyvių (57 proc.) – dirbantys asmenys. Respondentai priklauso skirtingo dydžio namų ūkiams. Dominuoja namų ūkiai, kurie apima sutuoktinį ar partnerį ir vaikus. Didžioji dalis tyrimo dalyvių yra didžiųjų miestų gyventojai (65,7 proc.). Skiriasi ir disponuojamos mėnesio pajamos. Didžioji dalis tyrimo dalyvių nurodė, kad jų namų ūkio nariams vidutiniškai per mėnesį tenka nuo 101 iki 1100 eurų.

Tyrimo metu buvo tiriama Lietuvos gyventojų požiūris į teisinius judėjimo apribojimo ir Galimybės paso naudojimo aspektus.

Žinoma, kad tiek judėjimo apribojimai, tiek Galimybės paso įvedimas Lietuvoje buvo ir, greičiausiai, vis dar yra vertinami nevienareikšmiškai. Visuomenės nariai reiškė savo nepasitenkinimą bei nepritarimą šioms priemonėms socialinėse medijose, būrėsi į socialinius judėjimus, tokius kaip Sveikatos Teisės Institutas. Beje, šis socialinis judėjimas buvo parengęs ir medikų rezoliuciją, kuri iš esmės buvo skirta palaikyti medikų bei slaugytojų teisę laisvai apsispręsti dėl vakcinacijos, nukreipta prieš prievartinę vakcinaciją. Todėl tyrimo metu buvo

svarbu įvertinti, kaip Galimybių pasą, judėjimo apribojimus, teisiškai reglamentuotas priemones vertina tiriamieji. Gauti duomenys procentinėmis išraiškomis pateikiami 2 pav.

2 pav. Judėjimo apribojimų bei Galimybių pasą vertinimas: Lietuvos gyventojų požiūris (Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis tyrimo duomenimis)

Galimybių pasas Lietuvoje buvo įvestas 2021.05.24, o nustojo galioti 2022.02.05, taigi tyrimo vykdymo metu šis dokumentas leido jį turintiesiems lengviau judėti, lankytis visuomeninėse erdvėse. Tyrimo duomenys parodė, kad 40 proc. respondentų visiškai sutiko arba sutiko su teiginiu, kad Galimybių pasas yra būtinas, siekiant valdyti COVID-19 situaciją. Tačiau statistiškai labai panaši procentinė visų apklaustųjų dalis (39,2 proc.) nemanė, jog Galimybių pasas yra būtinas ir prisideda prie COVID-19 situacijos valdymo. Esant tokiam duomenų pasiskirstymui, buvo analizuotos galimos koreliacijos tarp respondentų socialinių-demografinių charakteristikų ir pritarimo bei nepritarimo Galimybių pasui, kaip COVID-19 situacijos valdymo priemonei.

Nustatyta stipri koreliacija 0,732 tarp amžiaus ir požiūrio į Galimybių pasą. Koreliacija statistiškai reikšminga, kadangi $p = 0,01$, t. y. mažesnė už 0,05. Kuo jaunesni tiriamieji, tuo labiau linkę Galimybių pasą vertinti kaip labai svarbią priemonę, padedančią valdyti COVID-19 situaciją.

Taip pat nustatyta stipri koreliacija tarp disponuojamų mėnesinių pajamų ir Galimybių pasą, kaip teigiamos ir reikalingos priemonės, siekiant valdyti COVID-19 situaciją, vertinimo. Gauta koreliacija 0,814. Koreliacija statistiškai reikšminga, kadangi $p = 0,01$, t. y. mažesnė už 0,05. Kuo aukštesnės disponuojamos mėnesio pajamos, tuo labiau tikima Galimybių pasą naudoti. Analizuojant namų ūkio dydį, gyvenamąją vietą reikšmingų koreliacinių ryšių tarp šių kintamųjų bei Galimybių pasą teigiamo arba neigiamo vertinimo nenustatyta. Apibendrinant galima pastebėti, kad

įvesti teisiniai apribojimai, tokie kaip Galimybių pasas, Lietuvos visuomenėje nebuvo priimti kaip teigiami ir naudingi. Faktiškai visuomenę pagal Galimybių pasą, kaip apribojimo, vertinimą galima skirti į dvi, visiškai skirtingas pozicijas užimančių visuomenės narių grupes.

Tiriant judėjimo apribojimų vertinimą, buvo nustatyta, kad 40,2 proc visų tiriamųjų visiškai pritarė arba pritarė judėjimo apribojimams ir juos laikė tinkama priemone, padedančia valdyti COVID-19 situaciją šalyje. Šiek tiek daugiau respondentų (40,9 proc.) nepritarė arba visiškai nepritarė judėjimo apribojimams, kaip priemonei COVID-19 situacijai valdyti. Siekiant nustatyti galimus koreliacinius ryšius tarp socialinių-demografinių charakteristikų ir judėjimo apribojimų vertinimo, buvo gauti labai panašūs rezultatai, kaip ir tiriant ryšius tarp Galimybių pasą vertinimo ir socialinių-demografinių charakteristikų.

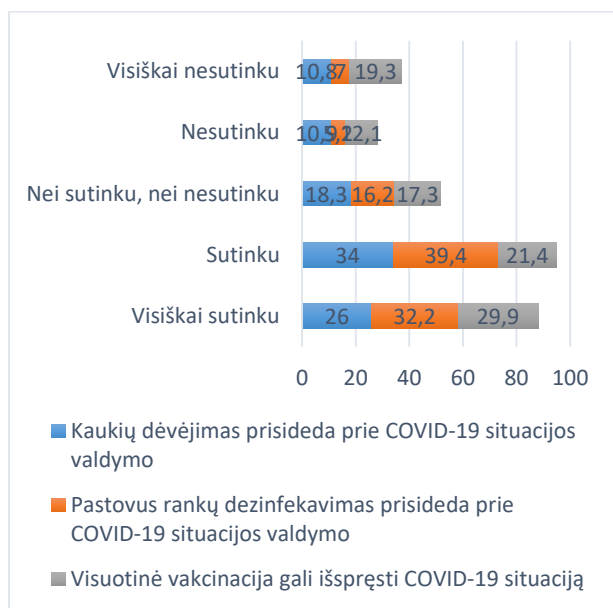
Nustatyta stipri koreliacija (0,721) tarp amžiaus ir požiūrio į Galimybių pasą. Koreliacija statistiškai reikšminga, kadangi $p = 0,01$, t. y. mažesnė už 0,05. Kuo jaunesni tiriamieji, tuo labiau linkę judėjimo apribojimus vertinti kaip labai svarbią priemonę, padedančią valdyti COVID-19 situaciją.

Taip pat nustatyta stipri koreliacija tarp disponuojamų mėnesinių pajamų ir judėjimo apribojimų vertinimo, kaip teigiamos ir reikalingos priemonės siekiant valdyti COVID-19 situaciją vertinimo. Gauta koreliacija – 0,741. Koreliacija statistiškai reikšminga, kadangi $p = 0,01$, t. y. mažesnė už 0,05. Kuo didesnės disponuojamos mėnesio pajamos, tuo labiau tikima judėjimo apribojimų, kaip priemonės, prisidedančios prie COVID-19 situacijos valdymo, reikalingumu.

Apibendrinant galima pastebėti, kad gauti tyrimo duomenys faktiškai rodo sociologine prasme svarbų ir analizuotiną ateityje aspektą. Tiriamieji, kurie teigiamai vertino Galimybių pasą reikalingumą, teigiamai vertino ir judėjimo apribojimus. Ir atvirkščiai, dalis visuomenės neigiamai vertino tiek Galimybių pasą, tiek ir judėjimo apribojimus, kaip priemones, prisidedančias prie COVID-19 situacijos valdymo. Tikėtina, kad toks visuomenės nuomonių susikirtimas, kalbant apie teisinius apribojimus turi savas priežastis: netinkama komunikacija, menki krizinių situacijų valdymo gebėjimai ir pan. Todėl labai svarbu būtų analizuoti ir visuomenės nuomonės susiformavimo motyvus. Tačiau tai tik diskusinis ateities mokslinių tyrimų būtinumo ar kryptingumo klausimas.

Analizuojamo tyrimo metu buvo tiriami ir kaukių dėvėjimo, rankų dezinfekavimo viešose erdvėse klausimai. Respondentų buvo prašoma išreikšti savo nuomonę dėl visuotinės vakcinacijos, kaip priemonės COVID-19 pandemijai suvaldyti.

Gauti duomenys procentinėmis išraiškomis pateikiami 3 pav.

3 pav. COVID-19 priemonių tinkamumo vertinimas: Lietuvos gyventojų požiūris (Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis tyrimo duomenimis)

Analizuojant Lietuvos gyventojų požiūrį į kaukių dėvėjimą, matyti, kad šią COVID-19 apribojimų priemonę, kaip tinkamą ir savitiksle vertina 60 proc. tiriamųjų. Neigiamai šią priemonę vertina 21,7 proc. Dar labiau tikima, kad pastovus rankų dezinfekavimas prisideda prie COVID-19 situacijos valdymo. Taip tyrimo metu teigė net 71,6 proc.

Svarbu pastebėti tai, jog, jeigu Lietuvos gyventojai statistiškai panašiai pasiskirstė vertindami tokius apribojimus kaip Galimybių pasas, judėjimo apribojimai, tai dauguma linkę manyti, kad tokie sprendimai, kaip medicininių kaukių dėvėjimas viešose erdvėse bei pastovus rankų dezinfekavimas yra tinkamos priemonės COVID-19 situacijai valdyti.

Tiriant Lietuvos gyventojų nuostatas dėl visuotinės vakcinacijos, kaip COVID-19 valdymo priemonės, buvo nustatyta, kad visiškai visuotinei vakcinacijai pritaria beveik trečdalis visų tiriamųjų (29,9 proc.), visuotinei vakcinacijai pritaria 21,4 proc. Taigi kas antras tyrimo dalyvis (iš viso 51,3 proc.) linkęs manyti, kad visuotinė vakcinacija gali padėti išspręsti COVID-19 situaciją. Tačiau 31,4 proc. visiškai nesutinka arba nesutinka su teiginiu, kad visuotinė vakcinacija gali padėti suvaldyti COVID-19. Labiausiai visuotinė vakcinacija linkę nepasitikėti vyresni nei 40 metų mažųjų miestų ir kaimų gyventojai, disponuojantys iki 800 eurų pajamomis.

Tiriamieji, atsakydami į klausimą: „manau, kad priimami vyriausybiniai sprendimai dėl COVID-19

yra tinkami, efektyvūs“, pasižymėjo negatyviu vertinimu. Teigiamai priimamus vyriausybinius sprendimus vertino tik 17,3 proc., o priimamais vyriausybiniais sprendimais, skirtais COVID-19 situacijai valdyti, nepasitikėjo net 54,6 proc. respondentų. Kaip jau buvo minėta, tikėtina, kad netinkama komunikacija, skubotai ir nepaaiškinant esmės priimti, keisti, atnaujinti teisiniai sprendimai COVID-19 situacijai valdyti lėmė ir ne itin aukštą pasitikėjimą, kad teisiniai sprendimai veiks efektyviai.

Atlikto kiekybinio Lietuvos gyventojų požiūrio į COVID-19 teisinius apribojimus tyrimo rezultatai iš dalies sutampa su panašiais kitų tyrėjų gautais rezultatais (Brooke, Jackson (2020), Kumar ir kt. (2021), Vosough ir Liao (2022)). Minėtų mokslininkų tyrimų rezultatai taip pat parodė, kad egzistuoja neigiamas požiūris į taikomus teisinius apribojimus, kaip veiksnius, keičiančius gyvenimo būdą, paslaugų prieinamumą, galimybę gyventi įprastą gyvenimą.

Išvados

1. Analizuojant kitose šalyse atliktus empirinius tyrimus nustatyta, kad socialiniuose moksluose labiausiai analizuojama, kaip teisiniai ribojimai paveikė žmones, atskiras amžiaus, gyvenamosios vietos ar kitų socialinių-demografinių charakteristikų visuomenes grupes. Apskritai, analizuotuose moksliniuose tyrimuose fiksuota, kad COVID-19 ribojimai neigiamai paveikė situaciją darbo rinkoje, augo bedarbių skaičius. Neigiamai vertinama ir gyventojų psichologinė būseną, siejama su judėjimo ribojimais, baimės, netikrumo jausmu, socialinių ryšių fragmentacija.
2. Susidūrus su COVID-19 liga, paskelbus pandemiją, Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, buvo įvesti įvairūs socialinės, ūkinės gyventojų veiklos apribojimai. Lietuvoje įvestas karantinas, griežtas judėjimo ribojimas ne tik atvykstant ar išvykstant iš Lietuvos teritorijos, tačiau ir judant šalies viduje. Teisiniai socialinės ir ūkinės veiklos ribojimai buvo siejami ne tik su karantino įvedimu, ekstremaliosios situacijos paskelbimu, tačiau ir su Galimybių pasu, reikalavimu testuotis. Teisiniai ribojimai buvo glaudžiai susiję su COVID-19 plitimo dinamika.
3. Empirinio tyrimo duomenys parodė, kad Lietuvos gyventojai labai skirtingai vertina tokius COVID-19 apribojimus kaip Galimybių pasas bei judėjimo apribojimai. Kuo mažesnės žmonių pajamos, tuo negatyvesnis požiūris. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad Lietuvos gyventojai nėra nusistatę prieš vakcinaciją, tam tikras taikomas priemonės bei apribojimus, tačiau priimami teisiniai ribojimai galbūt nėra tinkamai

iškomunikuojami visuomenei. Gauti tyrimo duomenys rodo, jog reikėtų labiau gilintis į tai, kaip priimami teisiniai apribojimai suvokiami gyventojų ne tik COVID-19 atveju, tačiau ir esant

šių dienų problemoms, sietinoms su karo grėsme, didėjančiu pabėgėlių skaičiumi, ekonomine, energetine krize.

Literatūra

1. Brooke, J., & Jackson, D. (2020, May 5). Older people and COVID-19: Isolation, risk and ageism. *Journal of Clinical Nursing*, 29(13–14), 2044–2046. <https://doi.org/10.1111/jocn.15274>
2. Carvalho Aguiar Melo, M., & de Sousa Soares, D. (2020, May 21). Impact of social distancing on mental health during the COVID-19 pandemic: An urgent discussion. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(6), 625–626. <https://doi.org/10.1177/0020764020927047>
3. Heid, A. R., Cartwright, F., Wilson-Genderson, M., & Pruchno, R. (2020, September 21). Challenges Experienced by Older People During the Initial Months of the COVID-19 Pandemic. *The Gerontologist*, 61(1), 48–58. <https://doi.org/10.1093/geront/gnaa138>
4. Jakulevičienė, R. Ažubalytė, T. Birmontienė ir kt.(2020), „tyrimas, COVID-19 pandemijos metu priimtų sprendimų vertinimas teisiniu, vadybiniu ir ekonominiu požiūriu . Vilnius. Prieiga internetu: https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2021/01/COVID_sprendimu_tyrimo_isvados.pdf
5. Kumar, V., Alshazly, H., Idris, S. A., & Bourouis, S. (2021, December 10). Evaluating the Impact of COVID-19 on Society, Environment, Economy, and Education. *Sustainability*, 13(24), 13642. <https://doi.org/10.3390/su132413642>
6. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas (1998); Valstybės žinios, 1998, Nr. 115-3230; TAR 2020-04-30, Nr. 09205
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas. Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo. 2020 m. kovo 14d. Nr. 207 Interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/73c0b060663111eabee4a336e7e6fdab/asr>
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 781 (2017) „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“. TAR 2017-10-04, Nr. 15635
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 429 (2010) „Dėl Lietuvos Respublikos ekstremalių situacijų komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2010, Nr. 48-2315; TAR 2018-2-02, Nr. 01693.
10. Phelamei, S. (2020, June 29). CanSino Biologics' COVID-19 vaccine “Ad5-nCoV” gets nod for military use in China. *Times Now*. Retrieved October 18, 2022, from <https://www.timesnownews.com/health/article/cansino-biologics-covid-19-vaccine-ad5-ncov-gets-nod-for-military-use-in-china/613504>
11. The COVID-19 vaccine race. (2022, June 1). Gavi, the Vaccine Alliance. Retrieved October 18, 2022, from <https://www.gavi.org/vaccineswork/covid-19-vaccine-race>
12. Vaičaitis, V. A. (2020, December 28). Special Legal Regimes and Their Status under the Lithuanian Legal System. *Teisė*, 117, 79–98. <https://doi.org/10.15388/teise.2020.117.5>
13. Vecco, M., Clarke, M., Vroonhof, P., de Weerd, E., Ivkovic, E., Minichova, S., & Nazarejova, M. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on creative industries, cultural institutions, education and research. *Panteia*. https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_cr_covid_19_ge_22/wipo_cr_covid_19_ge_22_study.pdf
14. Vosough, S., & Liao, F. (2022, May). An overview of effects of COVID-19 on mobility and lifestyle: 18 months since the outbreak. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 159, 372–397. <https://doi.org/10.1016/j.tra.2022.03.024>

ASSESSMENT OF COVID-19 LEGAL RESTRICTIONS: ATTITUDES OF LITHUANIAN RESIDENTS

Summary

On 11 March 2020, the World Health Organization announced a global pandemic due to COVID-19. From COVID-19 to October 2022, more than 6.5 million people died worldwide. The normal rhythm of social life around the world was and still is disrupted. Countries applied restrictions to monitor people's movement, education, and working conditions. World scientists focused not only on developing a vaccine against COVID-19 as quickly as possible but also on researching human behaviour, social and psychological health, other aspects, and changes in social living conditions due to strict restrictions. Scientific studies show that the consequences of restrictions are self-inflicted, from worsening psychological well-being to a change in lifestyle and choosing a less active, more closed lifestyle. Shopping habits also changed. People increasingly use the services of electronic stores. All this, in a general sense, leads to both social and economic changes. In Lithuania, with the energy crisis, there is a need for remote work alternatives proposed at the government level to save on the use of expensive energy resources. Remote work skills for many Lithuanian residents were formed during the COVID-19 restrictions. Thus, it can be said that the consequences of the restrictions applied during COVID-19 can be assessed not only negatively. The article presents the data from the quantitative survey of the Lithuanian population conducted in 2021. The research aims to discuss how Lithuanian residents assess the impact of the COVID-19 restrictions on their lives. During the research, 388 respondents were interviewed. The purpose of the study is to investigate how Lithuanian residents assess the legal restrictions on COVID-19 to manage the COVID-19 situation. The obtained data showed that Lithuanian residents rather ambiguously assessed the introduction of the Opportunity Passport, movement restrictions, and had little trust in the decisions taken by the authorities to manage the pandemic.

Keywords: COVID-19, legal restrictions, lifestyle.

Informacija apie autores

dr. Rasa Bartkutė. Kauno kolegijos Verslo fakulteto Komunikacijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: darnusis vystymasis, darnusis vartojimas.
El. pašto adresas: rasa.bartkute@go.kauko.lt

Vitalija Skėruvienė. Kauno kolegijos Verslo fakulteto Vadybos ir teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: teisė, darnusis vystymasis.
El. pašto adresas: vitalija.skeruviene@go.kauko.lt